

Литература:

1. Dionisius the Areopagite, *The Divine Namts* (Surrey, England: Shrine of Wisdom, 1957).
2. Dionysius the Areopagite, *Mystical Theology and the Celstial Hierachies* : Shrine of Wisdom, 1965.
3. Марутаев М.А. О гармонии как закономерности// Принципы симметрии. М., 1978.
4. Урманцев Ю.Ф. Симметрия природы и природа симметрии. М., 1974.
5. Robert Lawlor, *Sacred Geometriu* London: Thames & Hudson, 1982.
6. Matila Ghuka. *The Geometry of Art and Life*, New York: Dover Publications, 1977.
7. Louis Charpentier *The Mysteriers of Chartres Cathedral*, New York: Avon Book, 1972.

Ш.М. ГАРЦМАН*Національний музей історії України***З ІСТОРИЇ ЄВРЕЙСЬКОГО ОДЯГУ В УКРАЇНІ XVI-XVII ст.**

В період середньовіччя в Україні багато євреїв-ремесників задовольняли потреби різних верств населення. Ще в 14 ст. привілей Великого князя Вітовта від 18 липня 1389 р. дозволяв "євреям ремесла вшелякие робити" (1).

Євреї-кравці шили чоловічий та жіночий одяг з привізних шовкових тканин, парчі, оксамиту, атласа. Одяг оздоблювали гаптуванням, перлами. Вишивальники гаптували сріблом, золотом, різнобарвними шовками єврейські обрядові предмети: парчеві чохла для свитків тори, скатерті для аналою, оздоблені тороками завіси для киоту (парохет). На скатертину і покривала нашивали золоті і срібні галуни, зроблені з полотна, прошитого коштовними нитками і блискітками.

На початку XVII ст. особливого розвитку досягли єврейські цехи позументщиків, гаптувальників, єврейські ремісники засвоїли ткацьке мистецтво. "Євреї в Галичині тче так звані польські паси для польських шляхтичів. Ці паси проткані золотими й срібними нитками." (2)

Майстерність ремісників переходила з покоління в покоління. Серед єврейських ювелірів зберігалися деякі технічні прийоми, секрети яких вважалися загубленими. Ювелірні вироби євреїв ремісників часто вважали цеховими, встановити, скільки "шабель, багато оправлених у золото і срібло, скільки бокалів, кубків, перснів вийшло з єврейських майстерень нема можливості". (3)

Велике поширення у виробах з різних матеріалів мали східні мотиви орнаментів, які зустрічаються у різьбленні на дереві, камені, кістці, оздобленні металевих виробів, тканин, гаптованому одязі, тощо. У сполученні з традиційними місцевими мотивами вони набувають своєрідної творчої переробки.

Деякі ритуальні єврейські предмети повторюють форму християнських предметів культу. Так, скриньки для пахощів (бсаміми) часто зображували у вигляді вежі, а срібні й золоті прикраси Тори (римоніми) - у вигляді дзвіниць. Напевне, цьому не надавали значення. Так, відомий єврейський рабин Ісиль Сир-кіс дозволив користуватися в синагозі церковною музикою. Він вважав, що музика не буває ні єврейською, ні християнською." (4)

Збереглися ритуальні та побутові речі, створені єврейськими майстрами. Тонкою майстерністю відзначаються ювелірні вироби, оздоблені карбуванням, срібні оправи книжок.

В Україні, де євреї довгий час не мали права вступати в ремісничі цехи, замовники зверталися до послуг майстрів християн, навпаки, часто єврейські майстри працювали на християнських замовників.

Між євреями та християнами часто бували добрі стосунки. Відомо, що деякі християни позичали на час плаття і коштовності у знайомих євреїв, які охоче робили їм цю люб'язність. (5)

Одяг, який носили євреї в Україні, майже нічим не відрізнявся від місцевого одягу поляків, українців, литвинів, крім окремих випадків. Так, при князі Калишському Болеславі Благочестивому в привілеї 1264 р., найдавнішій пам'ятці законодавства про євреїв, згадуються, як необхідні ознаки вбрання єврейського костюму *tales, kitel* і *czarka zydowska* при виконанні обряду присяги (6). Окрім цих особливостей, одяг євреїв середньовіччя в Україні не мав

відміностей від християнського. Навіть назви більшої частини костюмів були однакові: середняк-єврей носив "купицю", тобто "сіряк", бідний - сукман, чи сіру свиту, багатий єврей - жупан із срібним поясом - національний костюм шляхти. (7)

Чоловічим головним убором був широкий капелюх з оксамитами, чи штраймель - капелюх з лисячого чи соболевого хутра, а під ним ермолка, з якою єврей зовсім не розлучався. (8)

Жінки носили спідниці, кацавейки, чепці, повойники; взимку - шубки на лисячому хутрі. Багаті єврейки носили срібні й позолочені пояси, а також шиті золотом комірці. Плаття та білизна були з золотими чи срібними нитками й блискітками (9).

Парадний одяг шили з адамашка чи атласа, оздоблений хутром (соболь, куниця, лисиця). Жінки прикрашали себе золотими ланцюгами, діадемами, намистом з перлами, сережками, оздобленими дорогоцінним камінням.

Серед речей домашнього вжитку інколи зустрічалися шабля й рушниця - речі, зовсім незвичайні для користування пізнішого часу. Відоме свідоцтво кардинала Коммендоні (1564), що єврії в Україні носили меч та іншу воїнську зброю. "Вони не мають ніякої відзнаки, яка відрізняє їх від християн; їм навіть дозволено носити шаблю і ходити озброєними" (10).

Литовський статут 1566 р. обмежує права євреїв стосовно одягу. "Да не мають євреї ходити в коштовному вбранні з золотими ланцюгами, а дружини їх в золоті й сріблі. Да не сміють євреї носити срібло на шаблях і палашах. Одяг їх, однак, хай буде помітним для кожного... щоб кожний міг відрізнити християнина від єврея" (11).

З боку євреїв також видавалися постанови проти розкоші в одязі, "яка зубожує громади й окремих осіб, викликає ворожнечу й заздрощі з боку іновірців" (12).

"Кожна ізраїльська душа... ні чоловік, ні жінка, чи то бідний, чи багатий не повинні носити оксамитового одягу... Не можна носити ніякого вбрання, ні покривал, ні білизни, розшитих перлами... Віднині і наперед всіляко забороняється робити адамашкову й атласну накидку як жінці, так і чоловікові", - сказано у постанові литовського вааду в 1628 р. (13).

У XVII-XVIII ст.ст. у зв'язку з підсиленими утисками євреї без усяких наказів прагнули відрізнитися в одязі від

християн.

Поступово особливий єврейський убір почали оточувати ореолом чогось священного (14).

1. Русско-еврейский архив. -Т.1 - № 2 - С. 27.
- 2.Вишницер Р. Искусство у евреев в Польше и на Литве. История еврейского народа. - М., 1914. - С.399.
3. Там же, с.396.
- 4.История еврейского народа.-Т.1 - М.,1914 - С.388, 397.
- 5.История евреев в России. - М., 1914 -С.388.
6. Еврейская энциклопедия.-Т.12, Спб.- С.43.
7. Дубнов С. Внутренний быт евреев Польши и Литвы в 16 ст.//История евреев в России.-М., 1914.-Т.1.- С.36.
8. Соболеві капелюхи "штрайхмелі, такі священні зараз у хасидів носили представники католицького кліру. Так, у пінкосі М. Овагова у числі витрат єврейської громади за 1698 р. є вказівка: "30 злотих за штрайм, подарований декану. - Э.Френк. Внутренний быт евреев в Польше и Литве// История евреев в России.-М.,1914.-С.360.
9. Дубнов С. Евреи и реформация в Польше//"Восход".- 1895.-Кн.8.-С.11-15. На Волині, де були часті напади татар, місцева влада видавала накази, навіть для усіх жителів, тримати при собі зброю.
10. Еврейская энциклопедия Брокгауз-Эфрон.-Спб.-Т.12.- С.45.
11. Бершадский С. Литовские евреи. - Спб., 1883.-С.415.
12. История евреев в России. - М., 1914.-С.359.
13. Еврейская энциклопедия. - Т.10. - С.44.
14. Там же, с.360.